

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Тетяна Надім'янова, Наталія Калита

П Е Д А Г О Г І К А

Методичні рекомендації до семінарських занять

Дрогобич, 2021

УДК 37.01(072)

Н 17

Рекомендовано до друку вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
(протокол № 3 від 18.02.2021 р.)

Рецензенти:

- Чопик Р. В.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання навчально-наукового інституту фізичної культури і здоров'я Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;
- Стахів Л. Г.** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Надім'янова Т., Калита Н.

Н 17

Педагогіка : методичні рекомендації до семінарських занять / **Тетяна Надім'янова, Наталія Калита** – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2021. – 80 с.

У посібнику подано методичні рекомендації щодо організації та проведення семінарських занять з навчальної дисципліни «Педагогіка». Кожне заняття містить план, методичні поради, завдання для практичної та самостійної роботи, питання для контролю і самоконтролю, список рекомендованої літератури.

Рекомендовано для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура).

Видання 2-ге, перероблене і доповнене.

З М І С Т

Передмова.....	4
Тема 1.....	6
Тема 2.....	9
Тема 3.....	14
Тема 4.....	18
Тема 5.....	21
Тема 6.....	25
Тема 7.....	29
Тема 8.....	33
Тема 9.....	36
Тема 10.....	39
Тема 11.....	42
Тема 12.....	45
Тема 13.....	48
Тема 14.....	52
Тема 15.....	55
Тема 16.....	59
Тема 17.....	63
Тема 18.....	66
Тема 19.....	70
Тема 20.....	73
Додатки.....	77

П Е Р Е Д М О В А

Підготовка майбутніх учителів до професійної педагогічної діяльності – справа складна і завжди актуальна. Ця підготовка у закладах освіти неможлива без глибокого вивчення й урахування історичного досвіду, сформованого столітніми традиціями педагогічної освіти в Україні. Теоретичною основою наукового підґрунтя професійної підготовки майбутнього учителя фізичної культури є знання з педагогіки, отримані студентами у процесі навчальної діяльності та самоосвіти. Майбутні педагоги удосконалюють уміння та навички під час семінарських занять, розкриваючи певні якості та особистісні характеристики.

Мета посібника – сприяти оволодінню студентами теоретико-методологічних підходів у вивченні педагогічних дисциплін.

Опрацювавши лекційний матеріал з навчальної дисципліни, а також користуючись рекомендованою літературою та першоджерелами, студентам необхідно бути готовими до теоретичного опитування на семінарських заняттях. Користуючись методичними порадами як правильно розкривати питання, що внесені до плану заняття, варто усвідомити мету конкретної теми, розуміння ключових понять і термінів. Практичні завдання і завдання для самостійної роботи дають змогу виявляти вміння бути уважним, спостережливим, здійснювати аналіз власної освітньої діяльності. Контрольні запитання і завдання сприятимуть удосконаленню

самостійної пізнавальної діяльності студента, спрямованої на розвиток інтересу до історико-педагогічної науки. Пропоновані теми рефератів, есе, творчих завдань, що передбачені програмою з дисципліни, студент виконує самостійно і захищає під час заняття. Студенти можуть доповнити власними доробками зміст практичних завдань, передбачених темою семінарського заняття.

Засвоєння кожної теми пов'язане з розвитком і удосконаленням вмінь, а саме: *гностичних* (аналіз навчально-методичної, педагогічної, історичної літератури, першоджерел тощо з метою осмислення різних теоретико-методологічних підходів до процесів становлення, розвитку національної педагогіки); *проектувальних* (вміння визначати характер та зміст виховання кожного історичного періоду, що розглядається; володіння методами порівняльного аналізу історико-педагогічних теорій, концепцій, явищ, процесів тощо); *конструктивних* (здатність планувати власну діяльність на певний період, керуючись гуманістичними принципами); *комунікативних* (уміння встановлювати доброзичливі стосунки на суб'єкт-суб'єктному рівні; змістовно, логічно, виразно, емоційно викладати свої думки).

Семінарське заняття 1

ТЕМА. ПЕДАГОГІКА ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

План

1. Педагогіка – наука про виховання, навчання і розвиток особистості.
2. Основні категорії педагогіки. Система педагогічних наук.
3. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
4. Методи науково-педагогічних досліджень. Науково-дослідна робота студента (НДРС).
5. Педагогічна професія у сучасному суспільстві.

Методичні поради

Розглядаючи перше питання, розкрити:

- сутність поняття «педагогіка», вказати на об'єкт, предмет, джерела педагогіки;
- основні періоди розвитку педагогіки;
- внесок зарубіжних та вітчизняних педагогів у становленні й розвитку сучасної педагогічної науки.

У другому питанні:

- **дати визначення** основних категорій педагогіки: виховання, навчання, освіта, розвиток, самовиховання;
- **вказати** на галузі педагогіки, що складають систему педагогічних наук; які проблеми вивчають, досліджують, розробляють.

У третьому питанні вказати на:

- зв'язок педагогіки з іншими науками.

У четвертому питанні пояснити:

- значення методів педагогічного дослідження для теорії й практики навчання та виховання;

- особливості теоретичного, емпіричного, методологічного рівнів дослідження;
- необхідність застосування форм науково-дослідної роботи студента у межах освітнього процесу (навчальний та позанавчальний час).

У п'ятому питанні висвітлити:

- суть основних психолого-педагогічних якостей сучасного вчителя;
- особистісні та професійні якості педагога;
- основні вимоги, які ставить суспільство до вчителя;
- комплекс пріоритетних завдань освіти, виховання, розвитку, які необхідно вирішувати на кожному ступені школи;
- проблеми сучасної освіти в Україні.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Розкрийте зміст понять «народна педагогіка», «етнопедагогіка», «українська народна педагогіка».
- Назвіть методи народної педагогіки, які сприяють розвитку сучасної педагогічної науки.
- Обґрунтуйте твердження К. Д. Ушинського: «Педагогіка – не наука, а мистецтво – найпоширеніше, найскладніше, найвище і найнеобхідніше з усіх мистецтв» (К. Ушинський).
- Доведіть, що педагогіка народознавства – важливий напрям у сучасній педагогіці та шкільній практиці.
- Проаналізуйте особливості козацької, духовної, світської педагогіки.

3. Самостійна робота

- Складіть структурно-логічну схему педагогічної науки.

- Доведіть взаємозв'язок і взаємообумовленість категорій педагогіки.

- Запишіть найважливіші якості (особистісні, професійні), якими має володіти учитель.

- Напишіть твір-роздум (на вибір) : «Майбутнє країни у руках вчителя»; «Учитель – це покликання»; «Що особливого у професії вчителя?»; «Учитель майбутнього»; «Сучасний учитель. Який він?».

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Що визначило розвиток педагогіки як науки?

2. Назвіть основні етапи становлення педагогіки.

3. Які педагогічні ідеї класиків зарубіжної педагогіки вам відомі?

4. Хто з українських педагогів здійснив вагомий внесок у становлення і розвиток національної системи освіти й виховання?

5. Яке значення має зв'язок педагогіки з іншими науками?

6. Що таке «метод педагогічного дослідження»?

7. Які наукові методи використовують у педагогічному дослідженні?

8. Які ви знаєте основні форми науково-дослідної роботи студента у рамках навчального процесу і позанавчальний час?

9. Обґрунтуйте завдання педагогіки на сучасному етапі.

Рекомендована література:

Основна:

1. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищ. пед. закладів. 2-ге вид., доопрац. і доп. Дрогобич : Коло, 2006. 608 с.

2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Київ : «Академвидав», 2007. 615 с.

3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

4. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки : навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2004. 464 с.

5. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. 445 с.

6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид., доп. і перероб. Київ, 2007. 656 с.

7. Надім'янова Т. В. Теоретичні основи педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. спеціальності «Фізична культура». РВВ : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2009. 189 с.

8. Педагогіка / за ред. Фіцули М. М. Київ : Академія, 2002. 528 с.

Допоміжна:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

2. Підласий І. П. Педагогіка : Новий курс : підруч. для студ. вищ. навч. закладів: в 2 кн. Кн. 1 : Загальні основи. Процес навчання. Москва : Гуманіст. вид. Центр ВЛАДОС, 2001. 507 с.

3. Сухомлинська О. В. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет : актуальні проблеми. *Шлях освіти*. 2003. № 1. С. 39–43.

Семінарське заняття 2

ТЕМА. ВИХОВАННЯ, ШКОЛА І ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА У КИЇВСЬКІЙ РУСІ. ШКОЛА І ПЕДАГОГІКА В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ ВІДРОДЖЕННЯ

План

1. Виховання дітей у східних слов'ян. Передумови виникнення писемності.
2. Виникнення перших шкіл у Київській Русі, зміст та організація навчання.
3. Педагогічні пам'ятки княжої доби.
4. Освіта в Галицько-Волинському князівстві.
5. Виникнення і розвиток братських шкіл. Книгодрукування в Україні.
6. Зародження вищої освіти в Україні. Острозька та Києво-Могилянська академії.

7. Розвиток шкільництва на теренах Запорозької Січі. Освіта за часів козаччини. Діяльність козацьких шкіл. Система виховання лицаря-козака.

Методичні поради:

Розкриваючи перше питання, схарактеризувати:

- системи виховання, що існували у східних слов'ян у первісному суспільстві: в епоху матріархату, патріархату; на етапі зародження феодальних відносин;
- чинники, які сприяли виникненню писемності у східних слов'ян, систему письма, якою послуговувалися наші пращури;
- **назвати** перший український літопис та його роль у виникненні української мови і шкільництва.

У другому питанні розглянути:

- соціальні умови та причини, які сприяли хрещенню України-Русі та появі перших шкіл;
- типи шкіл, які існували у Київській Русі, їх зміст та організацію навчання.

У третьому питанні висвітлити:

- проблеми навчання й виховання, які піднімалися у найдавніших пам'ятках писемності та педагогічної думки Київської Русі («Пчела», «Златоуст», «Златоструй», «Ізборник» Святослава, «Повчання дітям» Володимира Мономаха).

У четвертому питанні охарактеризувати:

- суспільно-політичні умови, що призвели до роздробленості Київської Русі та появи князівств;
- типи шкіл у Галицько-Волинському князівстві; зміст і методику навчання у цих школах.

У п'ятому питанні висвітлити:

- причини, які сприяли появі та розвитку братських шкіл в Україні; організацію та зміст навчання у цих школах; роль братських шкіл у формуванні національної самосвідомості;

- значення друкованих навчальних книг в освітньому процесі.

Розглядаючи шосте питання, наголосити на:

- історичних передумовах, які сприяли появі та розвитку вищої освіти в Україні, діяльності перших українських академій в Острозі та Києві; змістові навчання у них;
- ідеологічних мотивах, що слугували створенню Києво-Могилянської академії; організації навчання у академії; особистостях, які навчали і навчалися у цьому закладі; причинах, що призвели до занепаду і закриття Києво-Могилянської академії.

У сьомому питанні розкрити:

- роль козацького руху у державотворенні і незалежності України;
- основні завдання козацької педагогіки; зміст навчання у школах, які існували на теренах Запорозької Січі;
- особливості системи фізичного виховання.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

• Запишіть прислів'я, у яких закладений зміст морального, трудового, фізичного, розумового, здоров'язберезувального виховання. (Наприклад: «Гни дерево, доки гнучке, виховуй дитя, доки мале», «Без бука немає науки», «Виховуй дитину, поки вона поперек лави лежить», «Як дитина бігає та грається, так й здоров'я всміхається» (*народні прислів'я*)).

• Складіть структурно-логічну схему «Система шкіл у Київській Русі», вкажіть на організацію та зміст навчання у цих школах.

• З «Повчання дітям» Володимира Мономаха випишіть заклики, які розкривають зміст морального, патріотичного, релігійного виховання.

- Обґрунтуйте, у чому полягає освітнє, політичне та виховне значення книжок «Апостол» (1564 р.), «Азбука» (1574 р.), надрукованих Іваном Федоровим у Львові?

- Прочитайте Статут Львівської братської школи «Порядок шкільний» (1586 р.), випишіть висловлювання про устрій, зміст і методику навчання у школі.

- Обґрунтуйте роль братств у розвитку української культури й освіти. Ознайомтеся із програмою навчання у Львівській братській школі. Порівняйте її з сучасними програмами для закладів загальної середньої освіти. Вкажіть спільне й відмінне.

- Охарактеризуйте зміст навчання і методику викладання у Києво-Могилянській академії.

3. Самостійна робота

- З'ясуйте, які суспільно-політичні умови сприяли виникненню українського Відродження у XVI–XVII ст.
- Ознайомтеся з програмою навчання у Львівській братській школі. Порівняйте її з сучасними програмами для закладів загальної середньої освіти, вкажіть спільне та відмінне.
- Яка організація роботи існувала у братських школах? Елементи якої форми навчання використовувалися у братських школах?
- Складіть список видатних діячів освіти, які працювали у Києво-Могилянській академії. Хто з, відомих у подальшому, діячів освіти, культури, науки, військової справи навчався у академії?
- З'ясуйте, що сприяло розвитку козацьких, січових, дяківських, церковних шкіл, шкіл народного мистецтва та ремесел?

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. У чому полягало виховне значення вірувань, фольклору у найдавніші часи?
2. Які засоби виховання існували у східних слов'ян?
3. Що сприяло виникненню Київської Русі?
4. Які типи шкіл у Київській Русі започаткували систему освіти в Україні?

5. Назвіть найвідоміші педагогічні пам'ятки Київської Русі.
6. Яку роль відігравали братські школи у поширенні освіти?
7. Яка роль Острозької академії у розвитку національної освіти?
8. Як виникла Києво-Могилянська академія? Що стало причиною її занепаду і закриття? Коли відбулося відродження Києво-Могилянської академії?
9. Хто з українських вчених епохи Відродження представляв науку у Західній Європі?
10. Які форми й методи козацької педагогіки є актуальними у сучасній виховній практиці?

Рекомендована література:

Основна:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : підруч. для студ. вищ. навч. закладів. Київ «Либідь», 2006. С. 31–77.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Академія, 2001. С. 477–499.
3. Історія педагогіки / за ред М. С. Гриценка. Київ : Вища школа, 1973. 447 с.
4. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у 2-ох книгах. Кн. II : Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 1032 с.
5. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закладів. Тернопіль, 1994. С. 4–25.
6. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки : навч. посіб. / за ред. М. В. Левківського. Харків: «ОВС», 2002. С. 93–123.
7. Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 376 с.
8. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / за ред. О. О. Любара. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2003. С. 96–157.

Допоміжна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Академія, 2001. С. 477–499.
2. Живодворов В. Ф. Освіта та педагогічна думка часів Київської Русі. Київ, 1998.
3. Коба Л. А. Педагогічні пам'ятки Київської Русі. *Початкова школа*, 1994. № 3.
4. Науменко Ф. І. Школи Київської Русі. Львів, 1965. 123 с.

Семінарське заняття 3

ТЕМА. ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА ПЕДАГОГІКА ЕПОХИ НОВОГО ЧАСУ. ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО, Й. Г. ПЕСТАЛОЦЦІ, Й. Ф. ГЕРБАРТА

План

1. Ян Амос Коменський – основоположник педагогіки як самостійної галузі науки. Життя, діяльність та світогляд педагога.
2. Вікова періодизація розвитку дітей та система шкіл.
3. Обґрунтування класно-урочної системи. Дидактичні погляди Я. А. Коменського.
4. Теорія елементарної освіти та методика початкового навчання Й. Г. Песталоцці.
5. Педагогічна теорія Й. Ф. Гербарта.

Методичні поради

У першому питанні з'ясувати:

- основні етапи життя, світогляду, педагогічної діяльності Я. А. Коменського; його загальнопедагогічні ідеї.

У другому питанні проаналізувати:

- вікову періодизацію, розроблену Я. А. Коменським, його підхід щодо поділу дітей за здібностями та характером;
- типи шкіл, зміст освіти й виховання у них; організацію діяльності;
- вимоги до вчителя.

Розглядаючи третє питання, схарактеризувати:

- класно-урочну систему, обґрунтовану Я. А. Коменським; сучасні виклики до організації класно-урочної системи та уроку як провідної форми організації навчання у школі;
- систему принципів навчання, їх значення у процесі засвоєння знань;

- зміст підручників Я. А. Коменського, у яких реалізовані загальнодидактичні погляди видатного педагога.

У четвертому питанні розкрити:

- педагогічні погляди і діяльність Й. Г. Песталоцці; мету його соціально-педагогічних експериментів; основні складові теорії елементарної освіти; особливості методики початкового навчання, розробленої Й. Г. Песталоцці.

У п'ятому питанні проаналізувати:

- особливості педагогіки Й. Ф. Гербарта, її філософські та психологічні ідеї;
- сутність виховуючого навчання; ступені навчання; види навчання, розроблені Й. Ф. Гербартом; ідеї, що є основою морального виховання.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- З педагогічної праці Я. А. Коменського «Велика дидактика» (розділ XVI) законспектуйте положення вченого про природовідповідність у вихованні. Вкажіть, як Я. А. Коменський обґрунтовував і радив реалізовувати цей принцип у практиці виховання і навчання дитини.

- З XIX розділу «Великої дидактики» выпишіть ідеї щодо розробки Я. А. Коменським класно-урочної системи. Поміркуйте, чому класно-урочна система не втратила своєї актуальності у сьогоденні.

- Проаналізуйте дидактичні правила та прийоми, що забезпечують легкість, ґрунтовність і швидкість навчання (за працею Я. А. Коменського «Велика дидактика»).

- Складіть анотацію на підручник Я. А. Коменського «Видимий світ у малюнках». Обґрунтуйте, чому його називають вершиною педагогічної творчості славетного педагога.

- Обґрунтуйте вимоги, які ставили до вчителів Я. А. Коменський та Й. Г. Песталоцці.

3. Самостійна робота

- Обґрунтуйте педагогічну цінність «Великої дидактики» Я. А. Коменського.

- З'ясуйте, які важливі педагогічні ідеї висунув Я. А. Коменський, обґрунтовуючи зміст шкільної освіти та важливість вікової періодизації у розвитку, вихованні й навчанні дитини.

- Висвітліть загальну мету і завдання виховання за Я. А. Коменським. Як він їх обґрунтовував?
- Поміркуйте, чому принцип наочності Коменський називав «золотим правилом» дидактики? Як він обґрунтовував його важливість у процесі навчання?
- Обґрунтуйте сутність педагогічних інновацій у методиці початкового навчання Й. Г. Песталоцці.
- Визначте відмінність у підходах до питань виховання (керування) Й. Г. Песталоцці та Й. Ф. Гербарта.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Чому Я. А. Коменського називають «батьком нової педагогіки»?
2. Яка система шкіл була запропонована Коменським?
3. Які загальнодидактичні принципи обґрунтував Коменський?
4. У якій праці Коменського висвітлено основні проблеми навчання й виховання дітей?
5. Чому Й. Г. Песталоцці назвав свою теорію освіти «елементарною»?
6. Які ступені навчання розробив Й. Ф. Гербарт?
7. Чому педагогіка Й. Ф. Гербарта отримала назву педагогіки інтересу?
8. Хто з педагогів епохи нового часу виокремив педагогіку як науку?

Рекомендована література:

Основна:

1. Історія педагогіки / за ред М. С. Гриценка. Київ : Вища школа, 1973. 447 с.
2. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у 2-ох книгах. Кн. I : Історія зарубіжної педагогіки. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 624 с.
3. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва : навч. посіб. для студентів пед. навч. закладів. Тернопіль, 1996. 436 с.
4. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки : навч. посіб. / за ред. М. В. Левківського. Харків : «ОВС», 2002. 240 с.
5. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. 2-е вид., доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 376 с.
6. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / за ред. О. О. Любара. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2003.
7. Мешко О. І., Янкович О. І., Мешко Г. М. Історія зарубіжної школи і педагогіки. Тернопіль, 1997. 81 с.

Допоміжна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Академія, 2001. С. 546–561.
2. Галузинський Б. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія: навч. посібник. Київ : Рад. школа, 1995. 237 с.
3. Хрестоматія з історії педагогіки / за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. А. В. Троцько. У 2-х т. Т. 1. Харків : ХНАДУ, 2011. 456 с.

Першоджерела:

1. Коменський Я. А. Велика дидактика. *Вибрані педагогічні твори* : в 2-х т. Т. 1. Москва, 1982. С. 242–477.
2. Коменський Я. А. Закони добре організованої школи. *Вибрані педагогічні твори* : в 2-х т. Т. 2. Москва, 1982. С. 133–164.
3. Коменський Я. А. Видимий світ у малюнках. *Вибрані педагогічні твори* : в 2-х т. Т. 2. Москва, 1982. С. 234–285.
4. Коменський Я. А. Материнська школа. *Вибрані педагогічні твори* : в 2-х т. Т. 1. Москва, 1982. С. 201–241.
5. Песталоцці Й. Г. *Вибрані педагогічні твори* : в 2-х т. Т. 1. Москва, 1981. С. 303–312.
6. Песталоцці Й. Г. *Вибрані педагогічні твори* : в 2-х т. Т. 1. Москва, 1981. С. 337–355.

Семінарське заняття 4

ТЕМА. ШКОЛА І ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА В УКРАЇНІ У XVIII – ПЕРШІЙ ПОЛ. XIX СТ.

План

1. Особливості розвитку освіти й педагогічної думки в Україні епохи Просвітництва (XVIII ст.). Педагогічні погляди Г. Сковороди.
2. Загальна характеристика освіти в Україні у першій половині XIX ст. Культурно-просвітницька діяльність Кирило-Мефодіївського товариства (Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров). Т. Г. Шевченко – борець за народну освіту.
3. Просвітницька діяльність «Руської трійці» (М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький).
4. Освітня діяльність та педагогічні погляди О. Духновича.

Методичні поради

Розглядаючи перше питання, висвітлити:

- освітню політику російського царату на теренах Наддніпрянщини та Лівобережної України; формування педагогічної думки в Україні в епоху Просвітництва (XVIII ст.);
- життєвий шлях Г. Сковороди; його просвітницькі ідеї; зміст педагогічної (літературної, поетичної) спадщини, у якій відображено погляди на освіту й виховання дітей.

У другому питанні проаналізувати:

- суспільно-педагогічний рух в Україні у першій половині XIX ст.; освітні реформи, які проводило російське самодержавство в Україні, їх вплив на стан вищої освіти, шкільництва і педагогічної думки;
- освітню програму та культурно-просвітницьку діяльність Кирило-Мефодіївського товариства (Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров).

У третьому питанні проаналізувати:

- стан освіти і шкільної справи в Західній Україні (Східна Галичина, Буковина, Закарпаття).

- роль гуртківців «Руської трійці» (М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький) у розвитку шкільництва, освіти, педагогічної думки.

У четвертому питанні розкрити:

- особливості просвітницької діяльності та педагогічні погляди О. Духновича; зміст його підручників та навчальних книг для народних шкіл.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- З «Букваря южнорусского» Т. Шевченка випишіть прислів'я, поясніть їх зміст.

- З творів Т. Шевченка випишіть висловлювання про науку, виховання дітей, повагу до матері.

- Що насаджував у школах Новий статут 1828 року?

- З букваря О. Духновича «Книжица читальная для начинающих» (1847 р.) випишіть загадки і логогрифи для дітей. Доведіть їхню актуальність. Поясніть, чому буквар О. Духновича можна вважати білінгвальним підручником?

- Випишіть з підручника О. Духновича «Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских» (1857 р.) вимоги до учителя. Обґрунтуйте їх актуальність.

- Що спільного і відмінного у підходах принципу природовідповідності, пропонованого Я. А. Коменським і О. Духновичем?

3. Самостійна робота

- З'ясуйте, чому у 1819 р. у парафіяльних і повітових училищах та в гімназіях було скасовано безоплатне навчання?

- Вкажіть мету, згідно якої у школах стали законними становість, монархізм і релігійність освіти.
- Обґрунтуйте роль університетів в Україні XVIII – 1-ої пол. XIX ст.
- З'ясуйте, що запроваджував австрійський уряд у школах Правобережжя і Західної України.
- Виконайте порівняльний аналіз вимог, які ставлять до вчителя Г. Сковорода, О. Духнович, Я. А. Коменський.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. У яких творах Г. Сковорода порушував питання освіти й виховання?
2. У чому полягали демократичні педагогічні ідеї українських просвітителів першої половини XIX ст.?
3. Якою була мета діяльності Кирило-Мефодіївського братства?
4. У чому полягав освітній ідеал Т. Шевченка?
5. Яка роль П. Куліша у створенні українського правопису?
6. Хто започаткував термін «читанка»?
7. Чому О. Духновича називають «будителем»?

Рекомендована література:

Основна:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : підруч. для студ. вищ. навч. закладів. Київ «Либідь», 2006. С. 126–131, 150–176.
2. Історія педагогіки / за ред М. С. Гриценка. Київ : Вища школа, 1973. 447 с.
3. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закладів. Тернопіль, 1994. С. 91–117.
4. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки : навч. посіб. / за ред. М. В. Левківського. Харків : «ОВС», 2002. С. 125–151.
5. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. 2-е вид., доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 179–186, 240–261.
6. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / за ред. О. О. Любара. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2003. С. 159–195.

Допоміжна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Академія, 2002. С. 498–511.
2. Луцик Д. В., Логвиненко Т. О. Літопис педагогічної думки в Україні. Дрогобич, Видавнича фірма «Відродження», 2000. С. 4–12, 22–28.

Першоджерела:

1. Духнович Олександр. Твори / упоряд. О. М. Рудловчак. Ужгород : Карпати, 1993. 250 с.
2. Духнович О. В. Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских : в кн. Антология педагогической мысли Украинской ССР (рос.) / сост. Н. П. Калениченко. Москва : Педагогика, 1988.
3. Сковорода Г. С. Вірші. Пісні. Байки. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Київ, 1983.
4. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів : у 6 т. Київ, 1963.

Семінарське заняття 5

ТЕМА. ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО.

План

1. Життя і педагогічна діяльність К. Д. Ушинського.
2. Ідея гармонійного розвитку людини.
3. Суть та основна мета національного виховання.
4. Дидактичні погляди К. Ушинського.
5. Методика початкового навчання.
6. Проблема вчителя та його підготовки.

Методичні поради:

У першому питанні висвітлити:

- життєвий і творчий шлях видатного педагога; етапи його педагогічної діяльності.

У другому питанні проаналізувати:

- особливості «шести основних вихователів» (за К. Ушинським), які є важливими засобами у гармонійному розвитку людини: навчання, праця, гра, природа, життя, релігія;

- погляди педагога на питання морального виховання як складову частину гармонійного розвитку особистості та важливого засобу підготовки людини до життя.

У третьому питанні розкрити:

- погляди Ушинського щодо мети національного виховання як цінності.

У четвертому питанні проаналізувати:

- педагогічні дослідження К. Ушинського з питань дидактичних принципів, методів, організаційних форм навчання;

- значення підручників у навчальному процесі;

- роль рідної мови у вихованні й навчанні.

У п'ятому питанні висвітлити:

- вимоги щодо змісту й організації початкового навчання.

У шостому питанні проаналізувати:

- вимоги до учителя як до «посередника між усім, що було благородного і високого в минулій історії людей і поколінням новим» (за К. Ушинським);

- підхід К. Ушинського до проблем підготовки учительських кадрів.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Складіть анотацію на праці К. Ушинського (за вибором): «Людина як предмет виховання»; «Про народність у громадському вихованні»; «Праця в її психічному і виховному значенні».

- Прочитайте і охарактеризуйте зміст навчальних книжок К.Ушинського: «Дитячий світ», «Рідне слово», «Три елементи школи».

- Порівняйте зміст, структуру та оформлення підручника К. Д. Ушинського «Рідне слово» та підручника Я. А. Коменського «Видимий світ у малюнках».

- Обґрунтуйте ідею народності виховання, яка розглянута у педагогічній спадщині К. Ушинського.

- Випишіть із пропонованих вище праць К. Ушинського основні етапи підготовки вчителів, які визначив педагог. Порівняйте, як здійснюється підготовка учителя у сучасних умовах.

3. Самостійна робота

1. У чому полягає проблема співвідношення формальної і матеріальної освіти, обґрунтованої К. Ушинським?

2. З'ясуйте, які функції навчання є визначальними (за К. Ушинським)?

3. Наведіть приклади дидактичних принципів, обґрунтованих педагогом.

4. Обґрунтуйте, у чому К. Ушинський вбачає удосконалення класно-урочної системи навчання?

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Поясніть, чому К. Ушинський називав педагогіку «мистецтвом»?

2. Яке значення надавав Ушинський принципу народності у вихованні? Які елементи народної педагогіки використовував у своїй педагогічній теорії?

3. Що, на думку К. Ушинського, виступає найкращим виразником народності у процесі виховання?

4. Чому у формуванні національного характеру К. Ушинський відводив чільне місце світогляду, моралі, духовності особистості?

5. У чому вбачав педагог зміст підготовки вчителя для народної школи?

6. Окресліть новизну педагогічних ідей К. Д. Ушинського для тієї епохи, у якій він жив і творив. Чому його ідеї не втратили значущості для сучасної школи й педагогіки?

Рекомендована література:

Основна:

1. Історія педагогіки / за ред. М. В. Левківського, О. А. Дубасенюк. Житомир : Житомирський державний педагогічний університет, 1999. С. 187–213.
2. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закладів. Тернопіль, 1994. С. 120–170.
3. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки : навч. посіб./ за ред. М. В. Левківського. Харків : «ОВС», 2002. С. 153–161.
4. Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 215–223.
5. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. /за ред. О. О. Любара. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2003. С. 202–216.

Допоміжна:

1. Калита Н. І. Виховний ідеал у педагогічній діяльності К. Д. Ушинського : монографія. РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. 238 с.
2. Луцик Д. В., Зиммельдінова А. С. Курс лекцій з історії української педагогіки. Дрогобич : Посвіт, 2005. С. 62–73.
3. Луцик Д. В., Логвиненко Т. О. Літопис педагогічної думки в Україні. Дрогобич : Відродження, 1999. С. 29–35.
4. Мешко О. І., Янкович О. І., Мешко Г. М. Короткий виклад курсу «Історія української школи і педагогіки» : навч. посіб. Тернопіль, 1999. 95 с.

Першоджерела:

1. Ушинський К. Д. Про народність в громадському вихованні. *Вибрані педагогічні твори* : в 8 т. Т. 2. С. 69–167.
2. Ушинський К. Д. Рідне слово. *Вибрані педагогічні твори* : в 8 т. Т. 2. С. 554–575.
3. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. *Вибрані педагогічні твори* : в 8 т. Т. 8. С. 11–61, 267–281.
4. Ушинський К. Д. Праця в її необхідному значенні. *Вибрані педагогічні твори* : в 8 т. Т. 2. С. 333–362.

Семінарське заняття 6

ТЕМА. НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА І ПЕДАГОГІКА В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (20–80-ТІ РР. ХХ СТ.)

План

1. Освітня політика Центральної Ради, Гетьманату і Директорії та більшовицького уряду УРСР. Ідея національної школи С. Русової. Просвітницька діяльність М. Грушевського.
2. Національний виховний ідеал Г. Ващенко. Концепція системи освіти в незалежній Україні.
3. Педагогічна система А. С. Макаренка.
4. Освіта на західноукраїнських землях (міжвоєнний та повоєнний період).
5. Становлення і розвиток педагогічної думки в епоху комуністичної ідеології.

Методичні поради:

У першому питанні проаналізувати:

- періоди становлення системи народної освіти за часів правління Центральної Ради, Української Народної Республіки;
- освітню політику більшовицького уряду УРСР, діяльність освітніх і виховних закладів за диференційованою системою;
- концепцію національної освіти і виховання С. Русової – фундаторки українського дошкілля;
- педагогічні ідеї М. Грушевського.

У другому питанні висвітлити:

- основні ідеї Г. Ващенко як творця національної педагогіки: розвиток системи освіти в незалежній Україні; проблеми виховання української молоді (питання морального, патріотичного, релігійного, фізичного, естетичного виховання).

У третьому питанні проаналізувати:

- педагогічну діяльність і практику А. Макаренка, його новаторські ідеї в організації виховання (вчення про дитячий

колектив, створення, розвиток, діяльність; поєднання навчання з продуктивною працею; питання сімейного виховання; обґрунтування вимог до педагогічної діяльності).

- неоднозначність сучасної оцінки педагогічної спадщини А. Макаренка.

У четвертому питанні охарактеризувати:

- стан освіти, школи й педагогічної думки на західноукраїнських землях у міжвоєнний та повоєнний період;

- культурно-педагогічну діяльність просвітніх діячів Західної України у розвитку національної освіти й виховання;

- **підкреслити** діяльність молодіжних організацій «Січ», «Сокіл», «Луг», «Пласт» у національному вихованні дітей та молоді;

- **виокремити** роль педагогічних товариств «Просвіта», «Рідна школа», Наукового товариства імені Тараса Шевченка у розвитку шкільництва та національної освіти.

У п'ятому питанні проаналізувати:

- завдання у галузі освіти щодо обов'язкової загальної середньої освіти; посилення ідеологічного впливу на діяльність шкіл та виховний процес;

- кризові явища в освіті у період застою (70–80-ті рр.);

- процеси демократизації в Україні у середині 80-х рр., які сприяли відродженню національної школи й освіти.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Визначте характер та зміст реформування освіти за часів правління Центральної Ради, Української Народної Республіки, більшовицького уряду УРСР. Які труднощі становлення національної освіти були в УНР?

- Обґрунтуйте основні ідеї дошкільного виховання у педагогічній практиці С. Русової.

- У яких статтях М. Грушевський торкався питань національної освіти та виховання?

- Проаналізуйте систему освіти у самостійній Україні, пропоновану Г. Ващенком.

- Як, на думку С. Русової, економічний розвиток держави залежить від розвитку школи?

- Якою була роль товариств, молодіжних організацій, створених на західноукраїнських землях, у розвитку національного шкільництва?

3. Самостійна робота

- Визначте актуальність виховного ідеалу Г. Ващенка на сучасному етапі.

- Які методи навчання, запропоновані Г. Ващенком, можуть бути використані в освітньому процесі сучасної школи?

- Поміркуйте, чому педагогічна діяльність та педагогічна спадщина А. Макаренка стала предметом критики з боку Г. Ващенка?

- Як, на думку С. Русової, економічний розвиток держави залежить від розвитку школи?

- Які основні закони розвитку колективу пропонує А. Макаренко? Чому у сучасних школах набуває поширення булінг?

- Порівняйте діяльність молодіжної організації «Пласт», створеної у Галичині, з діяльністю сучасних молодіжних організацій у питаннях національного виховання.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Що лягло в основу християнської моралі, обґрунтованої Г. Ващенком?

2. На яких засадах Г. Ващенко побудував виховний ідеал?

3. Як С. Русова пропонує здійснювати націоналізацію школи?

4. Які методи виховання дітей пропонує А. С. Макаренко?

5. У чому виявляється педагогічна майстерність вчителя за А. Макаренком?
6. У чому полягає відмінність поглядів Г. Ващенко та А. Макаренка на освітньо-виховну систему?
7. Хто був засновником «Пласту»? Назвіть активних учасників організації цього товариства.

Рекомендована література:

Основна:

1. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закладів. Тернопіль, 1994. С. 200–238.
2. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки : навч. посіб. / за ред. М. В. Левківського. Харків : «ОВС», 2002. С. 193–219.
3. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. 2-ге вид., доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 263–299.
4. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / за ред. О. О. Любара. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2003. С. 317–367.

Допоміжна:

1. Коваль О. В. Григорій Ващенко – творець української виховно-освітньої системи. *Рідна школа*. 1993. № 3. С. 5.
2. Луцик Д. В., Логвиненко Т. О. Літопис педагогічної думки в Україні. Дрогобич, вид. фірма «Відродження», 2000. С. 62–64, 73–79, 95–129.
3. Семчишин М. Тисяча років української культури. Київ, 1992. С. 419–430, 445–446, 487–497.

Першоджерела:

1. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава, 1994.
2. Макаренко А. С. Вибрані педагогічні твори. Київ-Харків. Рад школа. 1950.
3. Русова С. Ф. Вибрані твори. Київ : освіта. 1996. 304 с.

Семінарське заняття 7

ТЕМА. ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА В. СУХОМЛИНСЬКОГО

План

1. Педагогічна діяльність В. Сухомлинського.
2. Педагогічні погляди В. Сухомлинського з питань усебічного розвитку особистості.
3. Організація освітнього процесу у початковій школі.
4. Питання сімейного та родинно-шкільного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського.
5. В. Сухомлинський про учителя та вимоги до нього.
6. Педагогічна спадщина В. Сухомлинського.

Методичні поради:

У першому питанні висвітлити:

- життєвий і творчий шлях видатного педагога; етапи його педагогічної діяльності.

У другому питанні проаналізувати:

- праці В. Сухомлинського, у яких розглядаються питання формування гуманної особистості; розумового, морального, трудового, естетичного, фізичного виховання («Павлиська середня школа», «Народження громадянина», «Серце віддаю дітям», «Як виховати справжню людину», «Проблеми виховання усебічно розвиненої особистості»).

У третьому питанні розкрити:

- завдання, які ставив педагог щодо організації та змісту навчання у початковій школі (навчання дітей шестирічного віку; заняття під блакитним небом; робота з невстигаючими дітьми; новації педагога у сприянні розумового, морально-етичного, сімейного, духовного виховання: складання казок, оповідань, книжок-картинок дітьми, уроки-подорожі, проведення свят Матері тощо).

У четвертому питанні проаналізувати:

- погляди педагога на систему сімейного та родинно-шкільного виховання.

У п'ятому питанні висвітлити:

- складові педагогічної професії, які розкриває В. Сухомлинський («Сто порад учителям», «Розмова з молодим директором школи»).

У шостому питанні визначити:

- роль педагогічної спадщини, практичної діяльності В. Сухомлинського у відновленні національної школи та виховної практики;

- значення педагогічної спадщини видатного педагога у системах освіти зарубіжних країн.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Складіть тезисний план книг В. Сухомлинського (за вибором): «Павлиська середня школа»; «Серце віддаю дітям»; «Розмова з молодим директором школи»; «Проблеми виховання усебічно розвиненої особистості».

- З праці В. Сухомлинського «Сто порад учителям» законспекуйте актуальні для вас поради, обґрунтуйте їх цінність.

- Прочитайте казки, оповідання В. Сухомлинського, присвячені дітям. Визначте їх основну думку.

- Користуючись хрестоматійними підручниками, выпишіть висловлювання педагога про значення рідної мови, роль сім'ї у вихованні дитини.

- З праці «Серце віддаю дітям» законспекуйте поради В. Сухомлинського з питань фізичного виховання учнів (розділ «Здоров'я, здоров'я і ще раз здоров'я»).

3. Самостійна робота

- Обґрунтуйте, чому В. Сухомлинського називають «творцем гуманістичної педагогіки»?
- Поясніть, як ви розумієте слова В. Сухомлинського: «... школа стає осередком культури лише тоді, коли у ній панують чотири культури: Батьківщина, Людина, Матір, і Рідне слово».
- Визначте провідні ідеї навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку, запропоновані В. Сухомлинським?
- У чому видатний педагог вбачав суть найвищих моральних цінностей?
- У чому полягає актуальність педагогічних ідей В. Сухомлинського? Чи можна вважати школу В. Сухомлинського «новою українською школою»?

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Які джерела педагогічного світогляду В. Сухомлинського були провідними у становленні його педагогічної системи?
2. Що було основою гуманістичної педагогіки В. Сухомлинського?
3. У яких працях В. Сухомлинський розглядає питання розумового, морального, трудового, фізичного, виховання? Ідею розвивального навчання?
4. У чому полягає принцип гуманізації навчання і виховання за В. Сухомлинським?
5. У чому новаторство у теорії і практиці В. Сухомлинського?
6. Чому педагогічна спадщина В. Сухомлинського є надбанням не лише національної системи освіти й виховання в Україні?

Рекомендована література:

Основна:

1. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у 2-ох книгах : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Кн. II : Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 908–910.

2. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закладів. Тернопіль, 1994. С. 322–329.

3. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки : навч. посіб. / за ред. М. В. Левківського. Харків : «ОВС», 2002. С. 220–227.

4. Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 302–313.

5. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / за ред. О. О. Любара. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2003. С. 385–397.

Допоміжна:

1. Виховуємо відповідальність (за творами В. Сухомлинського) : хрестоматія / упорядн. Н. З. Дудник, О. О. Свійонтник. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка. 2018. 112 с.

2. Луцик. Д. В., Логвиненко Т. О. Літопис педагогічної думки в Україні. Дрогобич, Видавнича фірма «Відродження», 2000. С. 129–139.

Першоджерела:

1. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Рад. школа, 1978. 263 с.

2. Сухомлинський В. О. Листи до сина. *Вибрані твори* : у 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 3. С. 249–334.

3. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. *Вибрані твори* : у 5 т. Т. 1. С. 588–637.

4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. *Вибрані твори* : у 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 3.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори* : у 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 3. С. 585–658.

6. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори* : у 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 2. С. 249–334.

7. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ : Рад. школа, 1988. 304 с.

Семінарське заняття 8

ТЕМА. СИСТЕМА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

План

1. Поняття про систему освіти в Україні. Принципи побудови системи освіти в Україні.

2. Структура системи освіти в Україні: дошкільна освіта, загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура, позашкільна освіта, самоосвіта.

3. Пріоритети української освіти.

4. Утворення нових типів навчальних закладів. Демократизація навчального процесу та змісту освіти.

Методичні поради

У першому питанні розкрити:

- суть поняття «система освіти»; завдання системи освіти, визначені Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти та ін.;

- значення принципів, на яких ґрунтується система освіти в Україні.

У другому питанні визначити:

- мету та завдання закладів освіти, які складають структуру системи освіти в Україні: дошкільна освіта, загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура, позашкільна освіта, самоосвіта.

Розглядаючи третє питання, проаналізувати:

- стратегічні завдання реформування системи освіти в Україні;
- проблеми сучасної освіти в Україні;

- пріоритетні напрями реформування освітньої системи (див. Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»), Закон України «Про освіту» (із змінами від 2017 р.).

У четвертому питанні розкрити:

- мету і завдання закладів освіти, які утворюють систему нових типів навчальних закладів: ліцеї, гімназії, коледжі, школи мистецтв, малі академії, колегіуми тощо;
- мету і завдання Нової української школи.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Опрацюйте Закон України «Про освіту», выпишіть принципи освіти.
- Ознайомтеся з основними положеннями Державної національної програми «Освіта», выпишіть програмні завдання щодо шляхів реформування освіти в Україні.
- Підготуйте історичну розвідку «Особливості розвитку освіти в моєму місті (селі) на зламі століть».

3. Самостійна робота

- Вкажіть основні завдання вищих навчальних закладів України.
- Обґрунтуйте роль позашкільних освітньо-виховних закладів у системі освіти.
- Вкажіть на стратегічні завдання реформування системи освіти й виховання в Україні.
- У чому ви вбачаєте відмінність між різними типами закладів загальної середньої освіти?

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Що ви розумієте під поняттям «система освіти»?
2. Розкрийте сутність 2–3 принципів освіти.

3. Назвіть основні ланки системи освіти в Україні.
4. Назвіть мету Нової української школи.

Рекомендована література:

Основна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Академія, 2002. С. 244–253.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Академвидав, 2007. С. 247–264.
3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. С. 77–83.
4. Максимюк С. П. Педагогіка. Київ : Кондор, 2005. С. 24–33.
5. Надім'янова Т. В. Теоретичні основи педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. спеціальності «Фізична культура». РВВ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, 2009. С. 27–34.

Допоміжна:

1. Вишневецький О. І. Українська педагогіка на старті реформ. Дрогобич. «Швидкодрук», 2015. 80 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

Інформаційні ресурси:

1. Державна національна програма «Освіта». Україна ХХІ століття. *Освіта України*. Київ : 2002. 62 с.
2. Закон України «Про Освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380). Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Концепція Нової української школи Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed>.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/>

Семінарське заняття 9

ТЕМА. ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ЯК ЦІЛІСНА СИСТЕМА

План

1. Сутність навчання, його структурні компоненти.
2. Рушійні сили процесу навчання.
3. Функції процесу навчання, зв'язок між ними. Основні етапи оволодіння знаннями.
4. Види навчання. Мотивація учіння.

Методичні поради

У першому питанні розкрити:

- сутність поняття «дидактика», яка є галуззю педагогіки; об'єкт, предмет, категорії дидактики;
- сутність понять «процес навчання», «навчальний процес»;
- компоненти структури процесу навчання; зв'язки, що існують між ними.

У другому питанні визначити:

- суперечності, які виступають рушійними силами процесу навчання.

У третьому питанні охарактеризувати:

- основні функції процесу навчання та взаємозв'язок цих функцій;
- основні етапи оволодіння знаннями: сприймання, осмислення, узагальнення, систематизація, закріплення, застосування на практиці.

Висвітлюючи четверте питання, розкрити:

- сутність видів навчання (традиційних та сучасних): пояснювально-ілюстративного, проблемно-розвивального, модульного, особистісно-орієнтованого, дистанційного.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Охарактеризуйте, чому в педагогічній літературі існують різні визначення процесу навчання?
- Який взаємозв'язок, на вашу думку, існує між науковими знаннями, вміннями й навиками?
- Заповніть таблицю організації діяльності учителя й учнів при виборі певного виду навчання, вкажіть на позитивні сторони та недоліки (якщо такі існують) кожного з них:

Вид навчання	Діяльність учителя	Діяльність учня	Позитивні сторони виду навчання	Недоліки виду навчання
пояснювально-ілюстративний				
проблемно-розвивальний				
особистісно-орієнтований				
модульний				
дистанційний				

3. Самостійна робота

- Розкрийте взаємозв'язок між знаннями, вміннями й навичками, аргументуйте свою відповідь.
- Обґрунтуйте твердження, що «учень є суб'єктом процесу навчання».
- Сформулюйте власні правила організації навчання.
- З'ясуйте, чому побудова Нової української школи виходить з принципу дитиноцентрованої освіти?

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Які основні дидактичні ідеї Я. А. Коменського зумовили розвиток сучасної дидактики?
2. Що таке процес навчання, навчальний процес?
3. Назвіть рушійні сили процесу навчання.
4. Що таке мотиви навчання?
5. Від чого залежить результат освітньої діяльності учня?

Рекомендована література:

Основна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. С. 234–239, 261–268.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Академвидав, 2007. С. 240–246, 284–313.
3. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки : навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2004. С. 111–121.
4. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид., доп. і перероб. Київ, 2007. С. 213–216.
5. Надім'янова Т. В. Теоретичні основи педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. спеціальності «Фізична культура». РВВ ДДПУ імені Івана Франка. Дрогобич, 2009. С. 60–69.
6. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закладів. Тернопіль : Астон, 2002. С. 33–43.

Допоміжна:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Дидактика современной школы / под ред. В. А. Онищука. Київ : Радянська школа, 1987. 315 с.

Семінарське заняття 10

ТЕМА. ЗАКОНОМІРНОСТІ І ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ. ЗМІСТ ОСВІТИ

План

1. Закономірності навчання.
2. Характеристика основних принципів навчання. Правила навчання.
3. Поняття про зміст освіти. Шляхи реформування змісту освіти у сучасній школі України.
4. Нормативні документи змісту освіти. Навчальні плани, програми, підручники, посібники.

Методичні поради

У першому питанні висвітлити:

- сутність закономірностей процесу навчання (загальних; конкретних).

У другому питанні розкрити:

- визначення поняття «принцип»; сутність головних принципів навчання (науковості, систематичності й послідовності, свідомості й активності, доступності, наочності, міцності й ґрунтовності, зв'язку теорії та практики, індивідуального підходу, виховання здорової дитини, диференціації, демократизації, гуманізації, оптимізації);
- відмінність дидактичних правил від дидактичних принципів;
- вимоги, які визначають принципи навчання.

У третьому питанні схарактеризувати:

- основні теорії формування змісту освіти (формальна, матеріальна, дидактичного утилітаризму, педоцентрична);
- сутність і завдання змісту освіти в Україні; види та рівні освіти.

У четвертому питанні розкрити:

- значення навчального плану, навчальної програми в організації діяльності закладу загальної середньої освіти;
- структуру і зміст підручників, навчальних книг, посібників, педагогічні вимоги до них.

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Охарактеризуйте основні закономірності навчання.
- Визначте, які принципи входять у систему загальнонавчаних. Як ви можете пояснити наявність великого числа положень, які претендують на статус дидактичних принципів?
- Розкрийте проблеми формування і реалізації змісту освіти в сучасних умовах.
- Схарактеризуйте стратегічні напрямки вдосконалення змісту освіти у сучасній українській школі. Яким вимогам має відповідати зміст освіти?
- Визначте основні шляхи гуманізації змісту освіти у сучасній школі.
- Розкрийте роль шкільного навчального плану, навчальної програми у визначенні змісту освіти.
- Висвітліть особисту позицію щодо 12-ти річного навчання у школі.

3. Самостійна робота

- З'ясуйте, які вимоги впливають із принципів гуманізації та демократизації навчання? Як ці принципи реалізуються під час уроку?
- Доведіть, що навчання має виховуючий характер.
- Ознайомтеся з підручниками для учнів початкової, основної, середньої школи (на вибір), проаналізуйте їх структуру. Визначте, якою мірою у підручниках реалізовані вимоги принципів систематичності і послідовності навчання, зв'язку навчання із життям.
- Розкрийте шляхи вдосконалення змісту освіти у відповідності із Законом України «Про освіту» і Державною програмою «Освіта» (Україна XXI ст.).
- Обґрунтуйте роль учителя в оновленні змісту освіти.
- Висвітліть ваші пропозиції щодо оновлення змісту освіти початкової школи.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Що ви розумієте під поняттям «закономірності навчання», «принципи навчання»?
2. Якими дидактичними правилами керується учитель у процесі викладання?
3. Які чинники впливають на зміст освіти?
4. Назвіть теорії змісту освіти.
5. У яких державних документах окреслено стратегію розвитку освіти в Україні?
6. Назвіть джерела змісту освіти.

Рекомендована література:

Основна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. С. 314–319.
2. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. 2-ге вид. перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. С. 120–131, 136–143.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид., доп. і перероб. Київ, 2007. С. 247–263.
4. Надім'янова Т. В. Теоретичні основи педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. спеціальності «Фізична культура». РВВ ДДПУ імені Івана Франка. Дрогобич, 2009. С. 71–80.
5. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посібник для студ. вищ. пед. закладів. Тернопіль : Астон, 2002. С. 55–63.

Допоміжна:

1. Вільчковський Е. С., Козленко М. П., Цвек С. Ф. Система фізичного виховання молодших школярів. Київ : ІЗМН, 1998. 232 с.
2. Концепція фізичного виховання в системі освіти в Україні. *Фізичне виховання в школі*. 2013. № 2.
3. Круцевич Т. Ю., Дятленко С. М., Турчик І. Х. та ін. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9 класи. Київ : Літера, 2010. 60 с.

Семінарське заняття 11

ТЕМА. СУТНІСТЬ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ. ЗАСОБИ НАВЧАННЯ, ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

План

1. Поняття методу, прийому, засобу навчання.
2. Характеристика методів навчання.
3. Особливості інтерактивних методів навчання.
4. Засоби навчання, їх класифікація.
5. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання. Комп'ютер як засіб навчання.

Методичні поради:

У першому питанні:

- **дати визначення** поняттям: «методи навчання», «прийоми навчання», «засоби навчання»;

- **висвітлити** підходи до класифікації методів навчання: за джерелами знань, за характером логіки пізнання; методи контролю і самоконтролю навчально-пізнавальної діяльності.

У другому питанні охарактеризувати:

- методи навчання, які є багатовимірним педагогічним явищем: словесні, наочні, практичні; формування пізнавальних інтересів, метод стимулювання обов'язку та відповідальності; метод усного опитування, метод письмового контролю; тестова перевірка.

У третьому питанні висвітлити:

- особливості використання інтерактивних методів, їх роль у підвищенні розумової діяльності учнів («Мозковий штурм», «Акваріум», «Діалог», «Синтез думок», «Мікрофон», «Мозаїка» та ін.).

У четвертому питанні розкрити:

- значення засобів навчання у системі пізнавальної діяльності учнів; визначити роль підручників, навчальних посібників, дидактичних матеріалів, навчальної літератури тощо.

У п'ятому питанні розкрити:

- роль інформатизації навчання у забезпеченні розумової, пізнавальної та самостійної діяльності учня;
- значення використання комп'ютера у навчальному процесі, вказати на позитивні сторони і недоліки.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Охарактеризуйте дидактичні підходи класифікації методів навчання у педагогічній літературі.
- Визначте, які фактори покладено в основу класифікації методів навчання. Розкрийте сутність найбільш уживаних принципів у процесі навчання.
 - У чому переваги і недоліки словесної групи методів навчання?
 - Чи існує відмінність між поясненням і розповіддю? Відповідь обґрунтуйте.
 - Яких педагогічних вимог слід дотримуватися під час проведення бесіди?
 - Сформулюйте правила роботи за комп'ютером.

3. Самостійна робота

- Обґрунтуйте, чому у початкових класах широко застосовують інтерактивні методи навчання?
- З'ясуйте дидактичні можливості використання інформаційно-комунікативних технологій у процесі навчання.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Що таке «метод навчання»?
2. Розкрийте зв'язок між словесними, наочними і практичними методами навчання.
3. Чим повинен керуватися учитель, обираючи методи навчання?

4. Доведіть взаємозв'язок засобів і методів навчання.
5. Які фактори покладені в основу класифікації методів навчання за джерелами знань?
6. Поміркуйте, чому неможливо знайти універсальний метод навчання, який можна було б використовувати у різних умовах і ситуаціях?
7. Які складові виділяють у структурі методів навчання?
8. Назвіть переваги і недоліки використання комп'ютера у навчанні.

Рекомендована література:

Основна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2002. С. 275–313.
2. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. С. 152–162.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид., доп. і перероб. Київ, 2007. С. 267–295, 339–355.
4. Надім'янова Т. В. Теоретичні основи педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. спеціальності «Фізична культура». РВВ ДДПУ імені Івана Франка. Дрогобич, 2009. С. 81–95.
5. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закладів освіти. Київ : Академія, 2002. 528 с.
6. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посібник для студ. вищ. пед. закладів. Тернопіль : Астон, 2002. С. 110–136.

Допоміжна:

1. Алексюк А. М. Методи навчання і методи учіння. Київ : Знання, 1980. 48 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Підласий І. П. Комп'ютер на уроці. *Рідна школа*. 1991. № 8. С. 32–36.

Семінарське заняття 12

ТЕМА. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

План

1. Поняття форм організації навчання, їх класифікація.
2. Урок як основна форма організації навчання у сучасній школі.
3. Організаційні і дидактичні особливості уроків.
4. Типи та структура нестандартних уроків.
5. Вимоги до сучасного уроку, його особливості.
6. Позаурочні форми навчання.

Методичні поради:

У першому питанні розглянути:

• різні визначення поняття «форма навчання» як дидактичної категорії; сутність форм організації навчання в історичному розвитку дидактики (індивідуальна, індивідуально-групова, класно-урочна, Белл-Ланкастерська система, Дальтон-план, бригадно-лабораторна, план Трампа, комплексний метод).

У другому питанні охарактеризувати:

• типи уроків, їх структуру: урок засвоєння нових знань; урок формування вмінь та навичок; урок застосування знань, умінь та навичок; урок узагальнення та систематизації знань; урок перевірки, оцінювання та корекції знань, умінь та навичок (контрольний урок); комбінований урок; нестандартний (нетрадиційний) урок.

У третьому питанні розкрити:

• організаційні і дидактичні особливості уроків, використання форм роботи на уроці (індивідуальна, групова (парна, бригадна));

• технології моделей сучасних уроків: предметно-орієнтований, особистісно-орієнтований, урок співробітництва.

У четвертому питанні охарактеризувати:

- типи, структуру нестандартних (нетрадиційних) уроків: урок-подорож, урок-вікторина, урок-казка, урок-змагання, урок-гра та ін.
- особливості підготовки вчителя до організації та проведення таких уроків.

У п'ятому питанні висвітлити:

- основні вимоги до уроку: організаційні, дидактичні, психологічні, етичні, здоров'язберігаючі (санітарно-гігієнічні).

Розглядаючи шосте питання, підкреслити значення:

- позаурочних форм навчання як важливих форм педагогічного процесу: факультативні заняття, індивідуальні та групові консультації, індивідуальні співбесіди, семінари, практикуми, лекції (у старших класах), навчальні екскурсії, предметні гуртки, тестування, домашня навчальна робота.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Висвітліть переваги і недоліки уроку як основної форми організації навчання у сучасній школі.
- Охарактеризуйте зв'язки між дидактичною метою уроку, його типом і основними ланками процесу навчання.
- Сформулюйте власні правила підготовки до уроку.
- Уявіть, що ви повинні провести урок у школі зі своєї спеціальності. Обґрунтуйте послідовність дій у процесі його підготовки, враховуючи вік учнів. Продемонструйте фрагмент цього уроку.
- З'ясуйте, чому нетрадиційні (нестандартні) уроки викликають інтерес учнів?

3. Самостійна робота

1. Складіть таблицю форм навчання, які відомі в історії становлення та розвитку школи. Вкажіть позитивні сторони та недоліки кожної із цих форм.

2. З'ясуйте чинники, які впливають на якість уроку.

3. Поміркуйте, чому під час вивчення нової теми уроку усі учні, здавалось би, засвоїли навчальний матеріал: у класі впевнено відповідають на питання, наводять приклади, самостійно виконують завдання тощо. Однак наступного уроку під час актуалізації опорних знань значна частина учнів відтворює засвоєний раніше навчальний матеріал невпевнено, з суттєвими помилками. З'ясовується також, що під час виконання домашнього завдання, учні стикнулися з певними труднощами. У чому, на вашу думку, криються причини таких суперечностей?

4. Сформулюйте правила та недоліки домашньої навчальної роботи.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Які організаційні форми навчання, що розвивалися разом із суспільним прогресом, ви знаєте?

2. Хто здійснив теоретичне обґрунтування уроку як основної форми організації навчання?

3. Які типи уроків представлені у дидактиці?

4. Назвіть елементи, з яких складається урок.

5. У чому, на вашу думку, полягає дидактична залежність між типом уроку та його структурою?

6. Обґрунтуйте відмінність навчальної екскурсії від уроку. Хто з видатних педагогів радив проводити уроки на природі?

Рекомендована література:

Основна:

1. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки : навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2004. С. 152–164.

2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2002. С. 324–350.

3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. С. 166–187.

4. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид., доп. і перероб. Київ, 2007. С. 299–337.

5. Надім'янова Т. В. Теоретичні основи педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. спеціальності «Фізична культура». РВВ ДДПУ імені Івана Франка. Дрогобич, 2009. С. 96–111.

6. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закладів освіти. Київ : Академія, 2002. 528 с.

Допоміжна:

1. Москаленко Н. В., Степанова В. І., Власюк О. О., Шиян О. В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Дніпропетровськ : Інновація, 2011. 238 с.

2. Москаленко Н. В., Борисова Ю. Ю., Сидорчук Т. В., Лядська О. Ю. Інформаційні технології у фізичному вихованні : навч. посіб. Дніпропетровськ : Інновація, 2014. 128 с.

3. Огнистий А. В. Атлас загально-розвиваючих вправ : навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ, 2004. 148 с.

Семінарське заняття 13

ТЕМА. ПЕРЕДУМОВИ УСПІХУ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ. ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

План

1. Розподіл функцій між суб'єктами на уроці як умова успіху навчальної діяльності учнів.

2. Мотивація навчання, її джерела і шляхи розвитку.

3. Диференціація та індивідуалізація навчання. Види диференціації, їх переваги та недоліки.

4. Організаційні особливості сучасного уроку. Проблема дисципліни на уроці. Психологічний клімат уроку.

5. Види, форми, методи контролю навчальних досягнень учнів.
6. Вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів.
7. Попередження неуспішності на уроці.

Методичні поради

У першому питанні розкрити:

- мету і завдання, якими керується вчитель (учень) під час уроку; вказати на зміст діяльності кожного із суб'єктів уроку.

Розглядаючи друге питання, розкрити:

- сутність понять «мотиви», «мотивація», «неуспішність».

У третьому питанні охарактеризувати:

- особливості а) диференційованого навчання; б) індивідуального навчання; вказати, якою буває диференціація.

У четвертому питанні обґрунтувати:

- організаційні особливості уроку (підготовка до уроку, діагностика, прогнозування, планування);
- складові психологічного клімату уроку; причини, які впливають на порушення дисципліни під час уроку.

У п'ятому питанні:

- **висвітлити** суть понять «діагностика», «контроль», «перевірка», «оцінювання»;
- **розкрити** функції, види, форми контролю;
- **назвати** методи контролю, вказавши переваги і недоліки кожного з них.

У шостому питанні обґрунтувати:

- вимоги, якими має керуватися вчитель, оцінюючи навчальні досягнення учнів.

У сьомому питанні вказати на:

- причини неуспішності та шляхи попередження неуспішності навчальних досягнень учнів.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

1. Розкрийте зовнішні і внутрішні фактори мотивації учіння.
2. Обґрунтуйте джерела мотивації навчання учня.
3. Висвітліть причини неуспішності навчальної діяльності учнів; вкажіть шляхи її подолання.
4. Аргументуйте необхідність контролю та оцінювання.
5. З'ясуйте особливості вербального судження результатів навчальної діяльності учнів.
6. Обґрунтуйте недоліки 5-бальної системи оцінювання.
7. Обґрунтуйте переваги 12-бальної системи оцінювання навчальних досягнень учнів.

3. Самостійна робота

- З'ясуйте педагогічні вимоги до мотивації навчання (за О. Вишневським).
- Висвітліть педагогічні вимоги до диференціації навчання.
- Заповніть таблицю «Особливості форм групової діяльності на уроці»:

Форми групової діяльності на уроці	Особливості
індивідуально-групова	
парна, ланкова	
диференційовано-групова	
кооперативно-групова	

- Оберіть, на ваш погляд, найефективнішу з них. Обґрунтуйте свій вибір.
- Прочитавши поради В. Сухомлинського «Оцінки мають бути вагомими» з книги «Сто порад учителям», складіть власні вимоги до оцінювання знань, вмінь, навичок учнів.

- Обґрунтуйте виховну функцію перевірки й оцінювання навчальних досягнень учнів. Висвітліть власну позицію до проблеми контролю й оцінювання знань, умінь, навичок.

- Висвітліть педагогічні вимоги до оцінки навчальних досягнень учнів: доброзичливість, психолого-педагогічний такт, об'єктивність оцінки, вагомість оцінки.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Що таке мотиви навчальної діяльності учня? Якими вони бувають?

2. Які ви знаєте джерела мотивації?

3. У чому полягає потреба здійснювати індивідуалізацію та диференціацію навчального процесу.

4. За якими ознаками може здійснюватися диференціація навчального процесу?

5. Назвіть причини неуспішності у навчанні.

6. Що таке «діагностика», «облік», «контроль», «оцінка», «оцінювання»?

7. Які існують види, форми, методи контролю?

8. Назвіть функції контролю.

9. Які рівні навчальних досягнень учнів існують у сучасній школі?

10. Що таке «Критерії навчальних досягнень учня»?

11. Які критерії лежать в основі визначення навчальних досягнень учня?

Рекомендована література:

Основна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закладів Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. С. 351–369.

2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. С. 406–425.

3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. С. 192–202.

4. Надім'янова Т. В. Теоретичні основи педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. спеціальності «Фізична культура». РВВ ДДПУ імені Івана Франка. Дрогобич, 2009. С. 111–118.

5. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закладів освіти. Київ : Академія, 2002. 528 с.

Допоміжна:

1. Вишневецький О. І. Українська педагогіка на тлі освітніх реформ : збірник науково-публіцистичних статей для магістрів, аспірантів та студентів, які досліджують стан сучасної української педагогіки. Дрогобич РВВ ДДПУ ім. Івана Франка. 2008. 70 с.

2. Кудрик Л. Г., Сурмяк Ю. Р. Індиго: Діти Нової Свідомості : посіб. для вчителів, виховників і батьків. Львів : СПОЛОМ, 2008. 176 с.

3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. *Вибрані твори*: в 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 2. 656 с.

Семінарське заняття 14

ТЕМА. СИСТЕМНО-ЦІННІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ВИХОВАННЯ

План

1. Зміст, завдання теорії та практики виховання.
2. Поняття «цінності виховання». Опредмечення цінностей.
3. Цінності українського виховання.
4. Напрями виховання, їх єдність та реалізація завдань.

Методичні поради

У першому питанні висвітлити:

- визначення поняття «виховання» (у широкому, вузькому, гранично вузькому значеннях); вказати зміст та особливості процесу виховання у сучасній школі.

У другому питанні з'ясувати:

- визначення поняття «цінності» у філософській та психолого-педагогічній літературі;

- особливості цінностей виховання та виховного процесу.

Висвітлюючи третя питання, охарактеризувати:

- цінності сучасного українського виховання, назвати їх антиподи.

У четвертому питанні розкрити:

- завдання і зміст напрямів виховання;
- шляхи реалізації завдань напрямів виховання.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- З нормативних документів випишіть мету виховання української молоді.

- З педагогічних праць В. О. Сухомлинського «Як виховати справжню людину», «Павлиська середня школа» випишіть міркування щодо завдання і змісту виховання.

- Опираючись на власний досвід, запишіть у дві колонки якості людини: у першу – ті, які, на вашу думку, є найбільш цінними й імпонують вам, у другу – ті, що є антиподами і викликають у вас відразу.

- Наведіть приклад (з власного досвіду колишнього учня) ефективності (або неефективності) виховного впливу у педагогічній ситуації, яка мала місце у процесі діяльності «вчитель–учень».

- Визначте потреби, які впливали і продовжують впливати на вас у процесі виховання та самовиховання.

3. Самостійна робота

- Користуючись вже відомими вам працями А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського випишіть педагогічні ситуації, які розкривають зміст рушійної сили у процесі виховання.

- Проаналізуйте, якою мірою впливали об'єктивні та суб'єктивні чинники на процес вашого виховання.

- Опишіть виховний ідеал, до якого ви прагнете.

- У чому ви вбачаєте взаємозв'язок і відмінні особливості процесів виховання, самовиховання і перевиховання?

- Визначте основні змістові компоненти програми виховання особистості.

- Запишіть ціннісні орієнтири, які ви вважаєте суттєвими для процесу виховання.

- Опишіть звичаї, традиції (народні, сучасні), які побутують у вашій родині.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Що називають «вихованням»?

2. Які об'єктивні і суб'єктивні фактори впливають на процес виховання?

3. У чому полягають особливості виховного процесу?

4. Які цінності виховання ви знаєте?

5. Назвіть напрями виховання.

6. Обґрунтуйте завдання і зміст напрямів виховання.

7. Назвіть мету і завдання виховання у сучасній школі.

Рекомендована література:

Основна:

1. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищ. пед. закладів. 2-ге вид., доопрац. і доп. Дрогобич : Коло, 2006. 608 с.

2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2002. С. 89–103.

3. Кузь В. Г., Руденко Ю. Л., Сергійчук В. О. Основи національного виховання. Умань, 1993. 369 с.

4. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. 2-ге вид. перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. С. 205–221.

5. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. С. 231–248.

6. Матвієнко О. В. Практикум з курсу «Теорія виховання». Київ : Стилос, 2001. 256 с.

7. Руденко Ю. Д. Основи сучасного українського виховання. Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2003. 328 с.

8. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори: у 5 т. Т. 2.* Київ : Рідна школа, 1976. С. 186–187, 294–295, 379–577.

Допоміжна:

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Київ, 1998.
2. Ващенко Г. В. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, вихователів, молоді і батьків. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 199 с.
3. Захаренко О. А. Слово до нащадків. Київ : СПД, 2006. 216 с.
4. Киричук О. В. Основні принципи і структура організації виховного процесу у школі. *Рідна школа.* 1991. № 12. С. 3–11.
5. Киян О. І. Життєвий шлях особистості: теоретичні засади та особливості практичної спрямованості. *Рідна школа.* 2000. № 2. С. 33–35.
6. Макаренко А. С. Твори: у 7 т. Т. 5. Київ : Рад. школа, 1954. С. 131.
7. Стельмахович М. Г. Виховні цінності традиційної української родини. *Цінності освіти і виховання : наук.-метод. збір. /за заг. ред. О. В. Сухомлинської.* Київ, 1997. С. 129–132.

Інформаційні ресурси:

1. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. Інформаційний збірник МО України. 1996. № 13. С. 10–31.
2. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті. Режим доступу : www.kmu.gov.ua/control/uk/

Семінарське заняття 15

ТЕМА. МОРАЛЬНЕ, НАЦІОНАЛЬНЕ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ

План

1. Моральне виховання в українській виховній традиції та його цінності.
2. Національне виховання, його мета та суть.
3. Патріотизм як людський феномен.
4. Етапи формування національного самоусвідомлення.
5. Громадянське виховання: його мета, шляхи реалізації.

6. Виховання обов'язку та відповідальності.
7. Свобода як потреба і обов'язок громадянина.

Методичні поради

Висвітлюючи перше питання, розкрити зміст понять:

- «мораль», «моральність», «моральне виховання»; вказати на особливості морального виховання у сім'ї, його ціннісний аспект.

У другому питанні розкрити:

- завдання і зміст національного виховання, вказати на його особливості, мету.

У третьому питанні висвітлити:

- особливості патріотичного виховання, його мету, завдання, шляхи реалізації.

У четвертому питанні назвати:

- етапи формування національного самоусвідомлення.

Висвітлюючи зміст п'ятого питання, дати визначення поняттям:

- «громадянин», «громадянськість», «громадянське виховання», «громадське виховання», «менталітет»;

- назвати мету та завдання громадянського виховання, шляхи його реалізації.

У шостому питанні з'ясувати:

- особливості понять «обов'язок», «відповідальність»;
- засоби формування обов'язку та відповідальності.

У сьомому питанні:

- розкрити зміст понять: «свобода», «свідомість», «совість», «гідність»;
- вказати на взаємозв'язок цих понять.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Із державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття») випишіть завдання морального виховання.
- Із Концепції національно-патріотичного виховання випишіть міркування щодо змісту морального, патріотичного виховання.
- Чи можна поступитися честю заради свободи і навпаки?
- З педагогічних творів В. О. Сухомлинського «Як виховати справжню людину», «Батьківська педагогіка», «Серце віддаю дітям» випишіть міркування педагога щодо завдання і змісту морального виховання.
- Із педагогічної праці Г. Ващенко «Виховний ідеал» випишіть характеристики різних підходів до змісту виховного ідеалу, порівняйте їх між собою.
- Складіть «Правила для батьків», у них зазначте важливість впливу морального та громадянського виховання у розвитку дитячої особистості.
- Складіть план «Морального самовдосконалення особистості».

3. Самостійна робота

- Визначте моральні якості особистості, що характеризують менталітет українського народу.
- Керуючись змістом відомих вам праць В. О. Сухомлинського та Г. Ващенко, здійсніть порівняльний аналіз підходів до морального та патріотичного виховання особистості.
- Запишіть власні міркування щодо шляхів підвищення ефективності морального (патріотичного, громадянського) виховання.
- Доберіть педагогічні ситуації, у яких прослідковується процес формування певних моральних якостей у дітей.

4. Питання для контролю та самоконтролю.

1. Як ви розумієте поняття «моральний вчинок», «моральна поведінка», «мораль свідомість»?
2. Як поняття моралі переплітається з релігійним вихованням?
3. Що для вас означає «бути патріотом»?

4. Якими засобами здійснюється патріотичне виховання учнівської молоді?
5. Назвіть шляхи реалізації громадянського виховання.
6. Як ви розумієте поняття «свобода», «гідність», «честь»? Як вони пов'язані із поняттям «патріотизм»?
7. Як на уроках фізичної культури здійснюється патріотичне виховання?

Рекомендована література:

Основна:

1. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищ. пед. закладів. 2-ге вид., доопрац. і доп. Дрогобич : Коло, 2006. 608 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2002. С. 104–125.
3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. С. 264–278.
4. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. С. 321–335.

Допоміжна:

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, вихователів, молоді і батьків. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 199 с.
3. Вишневецький О. І. Ще раз про народження громадянина: національне і громадське у сучасному українському вихованні. *Освіта*. 2002. №8–9. С. 6–7.
4. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. *Виховна робота в закладах освіти України* : збірник норм. док. та метод. реком. Київ, 1998. Вип. 2. 198 с.
5. Концепція школи нової генерації – української національної школи-родини / уклад. П. Кононенко, Т. Усатенко. Київ, 1996. 36 с.
6. Костів В. І. Сучасні аспекти виховання в національній школі. *Шлях освіти*. 1999 № 3.
7. Національна програма патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства. *Директор школи*. 2003. № 29–32. С. 16–18.
8. Пащенко Д. І. Патріотичне і національне виховання – складові становлення громадянина. *Шлях освіти*. 2002. № 1. С. 9–14.

9. Сухомлинська О. В. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення. *Шлях освіти*. 2010. № 2. С. 10–14.

10. Чепіль М. М. Патріотизм як феномен виховання. *Молодь і ринок*. 2007. № 9. С. 5–9.

Інформаційні ресурси:

1. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. *Інформаційний збірник МО України*. 1996. № 13. С. 10–31.

2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-p>.

3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Джерело педагогічної майстерності*. : науково-методичний журнал. Вип. № 1 (33). Ч. 1–2. Харків : ХОНМІБО, 2005. С. 35–45.

4. Концепція національно-патріотичного виховання. Режим доступу : <http://pnpu.edu.ua>

Семінарське заняття 16

ТЕМА. ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ. ЗАВДАННЯ ТА ЗМІСТ ВАЛЕО-ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

План

1. Характер як предмет педагогіки. Педагогічний інструментарій як виховання характеру.

2. Людина як «споживач» і «партнер» природи.

3. Природа як виховник людини.

4. Поняття «здоров'я» як педагогічна проблема. Головні чинники догляду за здоров'ям.

5. Формування здорового способу життя учнівською молоддю.

6. Фізична культура та особиста гігієна як фактори підтримки здоров'я.

Методичні поради

У першому питанні визначити:

• зміст поняття «характер», вказати на його структуру, педагогічний інструментарій.

У другому питанні з'ясувати поняття щодо характеристики людини:

• «індивід», «індивідуальність», «особистість», «партнер», «споживач».

Висвітлюючи третє питання, вказати на:

- завдання, мету екологічного виховання, шляхи реалізації завдань екологічного виховання;
- формування екологічної культури дітей та учнівської молоді.

У четвертому питанні розкрити:

- зміст понять «здоров'я», «здоров'язбереження», «здоров'язбережувальні технології»;
- чинники догляду за здоров'ям.

У п'ятому питанні висвітлити:

- зміст понять «здоровий спосіб життя», «привентивне виховання», «привентивні заходи»;
- фактори, які визначають формування здорового способу життя.

У шостому питанні розкрити:

- визначення понять «фізичне виховання», «фізична культура»;
- завдання, форми, засоби фізичного виховання;
- важливість дотримання гігієнічних норм як фактору зміцнення здоров'я.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

• Обґрунтуйте важливість екологічного виховання та формування екологічної культури в учнів. Вкажіть на проблеми екологічного виховання.

- Обґрунтуйте важливість фізичного виховання у гармонійному розвитку особистості.
- Обґрунтуйте важливість уроків фізичної культури в умовах шкільного навчання.
- Розробіть комплекс фізичних вправ для ранкової гімнастики з урахуванням віку учня.
- Випишіть сучасні види спорту, які користуються популярністю в учнів різних вікових груп.
- Складіть «Правила дотримання режиму дня» для учнів молодшого (середнього, старшого) шкільного віку.
- Запишіть прислів'я (народні та сучасні), у яких закладений зміст фізичного та валеологічного виховання.

3. Самостійна робота

- З педагогічних праць В. О. Сухомлинського «Як виховати справжню людину», «Проблеми виховання усебічно розвиненої особистості» випишіть поради щодо самовиховання у фізичній культурі.
- Вкажіть засади творення української системи тіловиховання, пропонувані Г. Ващенком (за працею «Тіловиховання як виховання волі й характеру»).
- Обґрунтуйте методика М. Єфименка, яка вважається інноваційною у фізичному вихованні дітей.
- Опрацюйте програми з фізичної культури для учнів 1–4; 5–9 ; 10–11 класів закладів загальної середньої освіти. Порівняйте їх за рівнями.
- Сформулюйте «Поради батькам» щодо реалізації завдань фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах сімейного виховання.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Назвіть мету, завдання, шляхи реалізації екологічного виховання.
2. Що ви розумієте під «екологічною культурою»?
3. Чому природу називають чинником виховання?

4. Що таке «здоровий спосіб життя»? Які фактори впливають на його формування?
5. У чому ви вбачаєте важливість фізичного виховання особистості?
6. Назвіть форми фізкультурно-оздоровчої діяльності.
7. Чому до уроків фізичної культури неоднозначне ставлення?
8. Які інновації у змісті програми з фізичної культури?

Рекомендована література:

Основна:

1. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищ. пед. закладів. 2-ге вид., доопрац. і доп. Дрогобич : Коло, 2006. 608 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., допов. Київ : Академвидав, 2007. С. 118–120.
3. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки : навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2004. С. 270–380.
4. Круцевич Т. Ю. Методи дослідження індивідуального здоров'я дітей та підлітків у процесі фізичного виховання. Київ : Олімпійська література, 2010. 232 с.
5. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. С. 312–313.
6. Москаленко Н. В., Степанова В. І., Власюк О. О., Шиян О. В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Дніпропетровськ : Інновація, 2011. 238 с.

Допоміжна:

- Бойченко Т. Є., Колотій Н. В., Жеребецький Ю. А. Батькам про валеологію. Київ, 2000. 152 с.
- Ващенко Г. Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру. Львів : Українські технології. 2001. 56 с.
- Гаркуша С. В. Сучасні тенденції у стані здоров'я дітей та молоді в умовах навчання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 10. С. 15–21.
- Єфименко М. М. Театр фізичного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Режим доступу : <http://fastiv-dnz7.edukit.kiev.ua/>

• Концепція фізичного виховання в системі освіти в Україні. *Фізичне виховання в школі*. 2013. № 2.

• Лук'янченко М. І. Педагогіка здоров'я : теорія і практика : монографія. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка. С. 9–28.

Семінарське заняття 17

ТЕМА. ІНСТИТУТИ ТА ЧИННИКИ ВИХОВАННЯ

План

1. Поняття «інститут виховання», «чинник виховання».
2. Сім'я як головний інститут сучасного українського виховання.
3. Функції сучасної сім'ї. Проблеми сімейного виховання.
4. Роль соціальних інститутів у вихованні.
5. Мова як чинник виховання.
6. Вплив засобів інформації, мистецтва, природи на особистість.

Методичні поради

У першому питанні визначити:

• зміст понять «інститут виховання», «метод виховання», «чинники виховання».

У другому питанні розкрити:

- завдання, мету, зміст сімейного виховання.

У третьому питанні схарактеризувати:

• функції сім'ї; типи сучасних сімей; особливості виховання у неповних сім'ях.

У четвертому питанні розкрити:

• зміст поняття «соціальний інститут»;
• роль дошкільних установ, школи, церкви, громадськості як соціальних інститутів у вихованні.

У п'ятому питанні висвітлити:

- важливість мови і мовлення у виховній діяльності; дати визначення поняттям «мова», «мовлення», «культура мови»;
- характерні ознаки мовлення.

У шостому питанні розкрити:

- вплив на особистість мистецтва, природи, засобів масової інформації; наголосити на важливості цих засобів у гармонійному розвитку особистості.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Охарактеризуйте окремі групи методів виховання на основі переосмислення їх сутності з урахуванням принципів національного виховання в умовах сучасної української школи.
- Обґрунтуйте виховний вплив на особистість закладами дошкільної освіти, школи, церкви.
- Чому існує неоднозначне ставлення до ролі церкви у вихованні дітей та молоді?
- Обґрунтуйте дотримання певних умов у реалізації виховних завдань, що лежать в основі сімейного виховання.
- Назвіть джерела формування неповних сімей, проблеми, з якими зіштовхується неповна сім'я.
- Чи завжди неповна сім'я є неблагополучною у виховному аспекті? Відповідь обґрунтуйте.
- Складіть «Правила спілкування з дітьми в умовах сімейного виховання».
- Запишіть цитати відомих письменників, громадських діячів, науковців про значення мови у житті людини. Обґрунтуйте власні думки щодо мови як найважливішого засобу спілкування.

3. Самостійна робота

- Розробіть анкету для батьків учнів з метою виявлення дотримання єдності вимог сімейного виховання.
- Опрацюйте «Концепцію сімейного виховання у системі освіти України «Щаслива родина», висловіть власні міркування щодо цілеспрямованої роботи з педагогізації батьків.
- Вкажіть типові помилки у сімейному вихованні.
- З педагогічної праці В. О. Сухомлинського «Батьківська педагогіка» випишіть думки педагога щодо морального, естетичного, трудового, фізичного виховання.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Назвіть функції сучасної сім'ї.
2. Які типи сімей ви знаєте?
3. Які засоби виховання у сім'ї ви знаєте?
4. У чому криються причини неефективного сімейного виховання?
5. Що таке «родинне виховання»?
6. Назвіть засоби родинного виховання.
7. Які принципи закладені в основі спільної виховної роботи школи та сім'ї?
8. Чи усі сім'ї потребують соціальної, педагогічної, психологічної допомоги?
9. У яких документах задекларовано правові основи сімейного виховання?
10. Яке виховання більш значуще – сімейне чи суспільне?

Рекомендована література:

Основна:

1. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищ. пед. закладів. 2-ге вид., доопрац. і доп. Дрогобич : Коло, 2006. 608 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. С. 118–120.
3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. 2 вид. перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2004. С. 267–375.

4. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-те вид., доп. і перероб. Київ, 2007. С. 523–540.
5. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології та педагогіки: посібник Київ : Академвидав, 2003. 504 с.
6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Радянська школа, 1978. 263 с.

Допоміжна:

1. Іванишин В. В., Радевич-Винницький Я. К. Мова і нація. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 1994. 218 с.
2. Костів В. І. Консультативна робота з проблем родинного виховання у неповній сім'ї. Івано-Франківськ, 1998. 116 с.
3. Костів В. І. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей. Івано-Франківськ, 1995. 48 с.
4. Кіндратюк Б. Д. Гуманне спілкування в сім'ї – запорука здоров'я особистості. *Родинні взаємини і проблеми виховання дітей* / за ред. В. Д. Костіва. Івано-Франківськ, 1995.
5. Петрище В. І. Культура сімейних взаємин між батьками і дітьми. *Психолог*. 2005. № 45. С. 24–27.
6. Постовий В. Г. Сім'я і родинне виховання. *Рідна школа*. 1996. № 11–12.
7. Постовий В. Г. Сучасна сім'я та її педагогіка. Київ, 1994. 64 с.
8. Сакун Р. Проблема спілкування батьків і дітей. *Розкажи онуку*. 2007. № 32. С. 32–35.
9. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навч. посіб. Київ : ДЦССМ, 2002. 132 с.

Семінарське заняття 18

ТЕМА. ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ, ЗМІСТ ТА ФОРМИ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Зміст понять «позаурочна», «позакласна» та «позашкільна» виховна робота.
2. Принципи організації позаурочної діяльності.

3. Зміст та форми організації позаурочної діяльності учнів і педагогів.
4. Позаурочні фізкультурно-оздоровчі заходи.
5. Спільна діяльність суб'єктів позаурочної та позашкільної діяльності.

Методичні поради

Розкриваючи перше питання, дати визначення:

- поняттям «позаурочна», «позакласна», «позашкільна» виховна робота;
- вказати на завдання та основні напрями позакласної, позаурочної, позашкільної роботи;
- вкажіть на діяльність дитячих та юнацьких організацій, які діяли і діють в Україні.

У другому питанні розкрити:

- суть принципів організації позаурочної діяльності (гуманізації, демократизації, природовідповідності, єдності виховних впливів, добровільності, доступності, систематичності, цілісності виховного процесу).

У третьому питанні висвітлити:

- особливості форм організації позаурочної діяльності учнів й учителів (години класного керівника, бесіди, екскурсії, виставки, флешмоби, олімпіади, конкурси, свята, змагання тощо).

У четвертому питанні вказати на:

- мету, завдання позаурочних фізкультурно-оздоровчих заходів (ранкова гімнастика, фізкультгодини, рухливі перерви, спортивні змагання, спортивні секції та ін.).

У п'ятому питанні розкрити:

- рівні взаємодії закладів загальної середньої освіти та позашкільних установ, які створюють передумови освітнього простору.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Законспекуйте спільні і відмінні ознаки позакласної, позаурочної, позашкільної роботи.
- Обґрунтуйте виховну мету однієї з форм (за власним вибором) організації позаурочної діяльності.
- Розкрийте мету скаутського руху, який сприяв виникненню «Пласту» в Україні.
- Запишіть основні принципи виховної методи Пласту.
- Порівняйте пластову діяльність з діяльністю піонерської організації.
- Розробіть план-конспект виховної бесіди для учнів старшої школи.

3. Самостійна робота

- Ознайомтеся зі «Статутом просвітницько-спортивного товариства Пласту у Львові» (1990 р).
- Здійсніть порівняльний аналіз головних обов'язків пластуна і обов'язків, які лягли в основу виховного ідеалу молоді, обґрунтованого Г. Ващенком (за педагогічною працею «Виховний ідеал»).
- З'ясуйте, яку педагогічну допомогу слід надавати дитячим, юнацьким організаціям?
 - Як, на вашу думку, можна кількісно зміцнити «Пласт»?
 - З'ясуйте особливості неформального молодіжного руху в Україні.
- Ознайомтеся з метою діяльності спортивних молодіжних товариств, які існували у Західній Україні до 1939 року.

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. У чому сутність позакласної роботи, її завдання?
2. Які організаційні форми позакласної роботи ви знаєте?
3. Назвіть завдання і зміст позашкільної виховної роботи.

4. Опишіть позашкільні навчально-виховні заклади, форми їхньої роботи.

5. Як здійснюється взаємозв'язок позакласної і позашкільної роботи.

6. Які дитячі і молодіжні організації в Україні існують на сучасному етапі?

7. Що таке «формальний» і «неформальний» молодіжний рух?

8. Як діяльність дитячого і молодіжного руху впливає на освітньо-виховні та соціальні процеси?

Рекомендована література:

Основна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. С. 165–179.

2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. С. 169–182.

3. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. С. 274–306.

4. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

Допоміжна:

1. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації Київ : ІЗМН. 1996. С. 18–25.

2. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. *Виховна робота в закладах освіти України* : збірник норм. док. та метод. реком. Київ, 1998. Вип. 2. 198 с.

3. Костів В. І. Сучасні аспекти виховання в національній школі. *Шлях освіти*. 1999 № 3. С. 2–9.

4. Красовицький М. Ю. Виховна робота: досвід і проблеми. Київ : Освіта, 1992. 183 с.

5. Молодіжний і дитячий рух в Україні: історія і генезис. Київ, 1993. 216 с.

Інформаційні джерела:

1. Статут просвітницько-спортивного товариства у Львові 1990 р. Режим доступу : <https://100kroktiv.info/2019/02/statut-prosvitnytsko-sportyvnoho-tovarystva-plast-u-lvovi-1990/>

2. Статут Конференції українських пластових організацій (КУПО). Режим доступу : https://plast.org/kodex/statut_kupo/

Семінарське заняття 19

ТЕМА. КЛАСНИЙ КЕРІВНИК ЯК ОРГАНІЗАТОР ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

План

1. Завдання, зміст та напрями роботи класного керівника.
2. Функції класного керівника.
3. Методи виховної роботи класного керівника.
4. Робота класного керівника в організації учнівського колективу.
5. Форми роботи класного керівника з батьками учнів.

Методичні поради

Висвітлюючи перше питання, вказати на:

- завдання класного керівника, зміст його роботи, основні напрями (створення учнівського колективу, вивчення особистості учня, розвиток творчих здібностей, талантів; створення здоров'язберігаючого середовища; спільна виховна діяльність школи та сім'ї, планування виховної роботи тощо).

У другому питанні визначити :

- функції класного керівника, які впливають із завдання і змісту виховання.

У третьому питанні розкрити:

- методи виховної роботи, які використовує у своїй діяльності класний керівник.

У четвертому питанні висвітлити:

- поняття «колектив», «учнівський колектив», «дитячий колектив»;

- з'ясувати особливості розвитку дитячого колективу та педагогічного керівництва ним; вказати на труднощі у роботі класного керівника з колективом учнів.

У п'ятому питанні охарактеризувати:

- напрями і форми роботи класного керівника, виділивши традиційні та інноваційні форми його діяльності з учнями та їх батьками.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Ознайомтеся з програмою вивчення та структурою характеристики учня. Складіть характеристику на учня (вік, клас – на вибір).

- Ознайомтеся з програмою вивчення та структурою характеристики учнівського колективу. Складіть характеристику на учнівський колектив (клас).

- Підготуйте та проведіть з однокласниками ділову гру «Оптимізація взаємодії учителя з батьками учня». Оберіть тему ділової гри самостійно.

- Назвіть традиційні та інноваційні форми роботи класного керівника з батьками учнів. Які з традиційних форм, на ваш погляд, є малоефективними? Обґрунтуйте.

- Складіть «Правила мудрого класного керівника».

3. Самостійна робота

- Скориставшись працями А. Макаренка («Методика шкільного виховання») та В. Сухомлинського («Методика виховання колективу») вкажіть на спільні і відмінні риси у поглядах педагогів щодо формування учнівського колективу.

- Із праць відомих зарубіжних та вітчизняних педагогів випишіть думки про учителя, його особистісні якості.

- Опрацюйте «Питання щодо організації діяльності класного керівника сучасної школи» (режим доступу <http://osvita.rmr.gov.ua/2020/01/29>).

- З'ясуйте, у яких нормативних документах визначено права та обов'язки класного керівника ?

4. Питання для контролю та самоконтролю

1. Назвіть функції класного керівника.
2. Якими принципами керується у виховній роботі класний керівник?
3. Які форми роботи здійснює класний керівник?
4. Що таке колектив?
5. Що таке «педагогічне управління колективом»?
6. Що лежить в основі згуртованості учнівського колективу?
7. Чи можна вважати колективну форму виховання основною?
Обґрунтуйте.
8. Які методи виховання використовує класний керівник у роботі з учнями класу?

Рекомендована література:

Основна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищ. навч. закладів Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. С. 180–214.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. С. 182–216.
3. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки : навч. посіб. Київ : «Центр навчальної літератури», 2004. С. 275–285.
4. Лозова В. І. Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. для студ. пед. закладів. Харків : 1997. С. 84–102.
5. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-те вид., доп. і перероб. Київ, 2007. С. 476–487.
6. Фіцула М. М. Виховання учнівського колективу. *Педагогіка*. Київ, 2000. С. 355–372.
7. Педагогіка : хрестоматія / уклад. А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. Київ, 2003. С. 406–449.

Допоміжна:

1. Кацинська Л. Л. Виховний процес у сучасній школі : метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1997.

2. Оржеховська В. М., Пилипенко О. І. та ін. Класний керівник у сучасній школі : метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1996.

3. Кудрик Л. Г., Сурмяк Ю. Р. Индиго: Діти Нової Свідомості : посіб. для вчителів, виховників і батьків. Львів : СПОЛОМ, 2008. 176 с.

4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 червня 2006 року № 489 про зміни до Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти.

5. Шкарупа Л. В. Золоті правила виховання щасливих дітей. *Початкова освіта*. 2015. № 13. С. 6–8.

Семінарське заняття 20

ТЕМА. ПЛАНУВАННЯ ТА ОБЛІК ВИХОВНОЇ РОБОТИ. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

План

1. Роль планування та аналізу позаурочної діяльності педагогів і дітей.
2. Особливості планування виховної роботи з учнівським колективом.
3. Планування власної діяльності класного керівника. Облік позаурочної роботи.
4. Технологія організації виховного заходу.
5. Етапи підготовки і проведення виховного заходу. Методика аналізу та оцінки виховних заходів.

Методичні поради

У першому питанні з'ясувати :

- з якою метою здійснюється планування позаурочної діяльності?

У другому питанні висвітлити :

- особливості планування виховної роботи класного керівника (напрями, види планів – перспективний, тижневий, щоденний).

У третьому питанні назвати:

- форми планування власної діяльності у роботі класного керівника (з учнями, батьками учнів, адміністрацією та учителями, громадськістю).

У четвертому і п'ятому питаннях:

- висвітлити зміст понять «виховна справа», «виховний захід», «колективний виховний захід»;
- назвати виховні заходи за метою; обґрунтувати необхідність планування, підготовки і проведення виховного заходу.

Хід заняття

1. Висвітлення теоретичних питань

2. Практичні завдання

- Назвіть та обґрунтуйте принципи, якими має керуватися класний керівник, плануючи виховну роботу.
- Розробіть план проведення батьківських зборів.
- Заповніть таблицю перспективного плану класного керівника.

Напрямок роботи	Колективна робота (виховний захід)	Індивідуальна робота	Робота з батьками	Робота з громадськістю
пізнавальний				
естетичний				
військово-патріотичний				
екологічний				
спортивний				

- Складіть сценарій виховного заходу відповідно до виховної мети (за вибором): пізнавальна, етична, естетична, соціально-орієнтована та ін. (див. додаток 2).

3. Самостійна робота

- З'ясуйте орієнтовний перелік документації, яку веде класний керівник.
- Ознайомтеся з планом виховної роботи класного керівника, висловіть свої міркування щодо форм, методів роботи.

4. Питання для контролю і самоконтролю

1. За якими напрямками роботи класний керівник здійснює свою діяльність?
2. Назвіть методи виховної роботи класного керівника з учнівським колективом.
3. У чому полягає мета виховних заходів?
4. На що спрямована функція організації виховного заходу?
5. Яких вимог дотримується класний керівник (учитель), плануючи виховну роботу?

Рекомендована література:

Основна:

1. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищ. пед. закладів. 2-ге вид., доопрац. і доп. Дрогобич : Коло, 2006. 608 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. С. 169–182.
3. Кондрашова Л. В., Лаврентьєва О. О., Зеленкова Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навч. посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. С. 76–146.
4. Кобрій О. М., Чепіль М. М. Методика позаурочної діяльності. Дрогобич, 1999. 97 с.
5. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-те вид., доп. і перероб. Київ, 2007. С. 494–520.

Допоміжна:

1. Ващенко О. М., Єрмолова О. М., Іванова Л. І., Операйло С. І., Романенко Л. В. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2013. 192 с.

2. Москаленко Н. В., Степанова В. І., Власюк О. О., Шиян О. В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Дніпропетровськ : Інновація, 2011. 238 с.

3. Савченко Д. Якісна виховна робота – запорука ефективної діяльності сучасного навчального закладу. *Рідна школа*. 2010. № 9. С. 60–64.

4. Петренко О. Б., Дежнюк Г. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді. *Позакласний час. Рідна школа*. 2005. № 3. С. 28–29.

Інформаційні джерела:

1. Основні дії педагога при організації виховного процесу. Режим доступу : <https://pidru4niki.com/12420428/>

2. Технологія підготовки виховного заходу. Режим доступу: http://www.pu.org.ua/vihovna_praktika_metre2.html

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Реферати, есе, творчі завдання

Реферати, есе.

Виховання – категорія загальна і вічна.

Народна педагогіка як скарбниця сучасної педагогічної науки.

Традиції та обряди як основа української етнопедагогіки.

Педагогіка – наука про виховання, навчання й розвиток особистості.

Я. А. Коменський – фундатор класичної педагогіки.

Педагогічна спадщина Я. А. Коменського і актуальні проблеми сучасної школи.

Теорія елементарної освіти та методика початкового навчання Й. Г. Песталоцці.

Виховання у східних слов'ян у дофеодальний період (VI – IX ст.).

Особливості виникнення і розвитку освіти у Київській Русі.

Діяльність козацьких шкіл в Україні.

Система фізичного виховання лицаря-козака.

Перші вищі навчальні заклади України, їх роль у розвитку освіти.

Різностороннє виховання особистості у працях Г. Сковороди.

Просвітницька діяльність «Руської трійці».

Педагогічна діяльність О. Духновича.

Проблема вчителя у педагогічних поглядах К. Д. Ушинського.

Концепція національної освіти та виховання С. Русової.

Ідея рідномовного виховання І. Огієнка.

Національний виховний ідеал Г. Ващенко.

Питання морального (трудового, фізичного, естетичного, статевого) виховання у теорії і практиці В. Сухомлинського.

Актуальні проблеми системи освіти в Україні.

Перспективи Нової української школи.

Критерії та способи оптимізації процесу навчання у сучасній школі.

Учень як учасник освітнього процесу.

Історичний шлях класно-урочної системи.

Інтерактивні методи навчання.

Педагогічні вимоги до контролю знань, вмінь, навичок учнів.

Гігієнічні вимоги до проведення уроку в школі.

Роль учителя в освітньо-виховному процесі.

Національне виховання як цілісна система.

Цінності сучасного українського виховання.

Булінг як виклик суспільству.

Сім'я і школа – важливі осередки формування особистості.

Творчі завдання:

Відвідайте кілька уроків у школах різного типу і складіть таблицю змісту соціального захисту й охорони здоров'я учнів (клас, вік – за вибором).

Проаналізуйте шкільну програму навчального предмету (за майбутньою спеціальністю) щодо змісту освіти і виховання. Зробіть власні доповнення.

Підготуйте дискусійні питання з однокурсниками за темами:

«Учитель – не професія, а покликання».

«Що нового у «Новій українській школі?»».

«Виховання, освіта, розвиток – центральні педагогічні категорії».

«Якою має бути модель сучасного учнівського колективу?»».

«Чи можуть призвести протиріччя в учнівському колективі до покращення стосунків?»».

«Чи люблять учні уроки фізичної культури?»».

«Чи потрібний педагогічний всеобуч батьків?»».

Відвідайте декілька уроків з предмету вашої майбутньої спеціальності, визначте їх тип та структуру. Опишіть систему роботи вчителя, вказавши на проблеми, які йому доводиться долати.

Навчальне видання

Тетяна Надім'янова, Наталія Калита

ПЕДАГОГІКА

Методичні рекомендації до семінарських занять

**Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка**

Головний редактор

Ірина Невмержицька

Технічний редактор

Наталія Кізима

Коректор

Уляна Куцик

Здано до набору 25.02.2021 р. Підписано до друку 18.03.2021 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 50 прим.
Ум. друк. арк. 5,00. Зам. 10.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.) 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24, к. 42, тел. 2 – 23 – 78.